

materiæ non tam desumitur a quantitate temporis, quam ab operis qualitate; hic enim non attenditur temporis diurnitas, sed actus solemnitas. Hinc versus :

*Legifer excusat, pietas, charitasve, necesse,
Usus et utilitas, exiguae labor.*

DISPUTATIO TERTIA

DE VITIIS QUÆ VIRTUTI RELIGIONIS ADVERSANTUR

310. Vitia alia adversantur Religioni *per excessum*, non quod Deus possit cultu nimio adorari, cum dignus sit cultu infinito; sed quod ei cultus exhibeat vel pravus in se, vel inordinatus in modo : vitia hæc *superstitutionis* vocabulo solent indicari. Alia Religioni adversantur *per defectum*, et *irreligiositatis* nomine significantur. Hæc omnia peccata ex genere suo gravissima sunt: cum opponantur virtuti inter morales præstantissimæ, id est Religioni.

CAPUT PRIMUM

DE SUPERSTITIONE¹

311. Q. Quid de superstitione?

R. Supersticio definitur a D. Thoma : *Vitium Religioni oppositum secundum excessum... quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet*². Hinc supersticio spectatur ex parte tum rei, quæ cultu donatur; tum modi, quo cultus ille exercetur.

¹ Sic dicitur vel a gentilibus qui deos suos deprecabantur, ut filios suos sibi *superstites* habeant; vel a verbo *superfluo*, quasi cultus sit superfluous. — V. Bergier, *Dictionnaire, etc.*, v^o *Superstition*.

² 2, 2, q. 92, a. 1. — V. Valsecchi, *Fondamenti della Religione*, l. III, c. xv.

1. Ex parte *rei* triplex est superstitionis species : *idolatria*, *divinatio* et *vana observantia*; vel enim creatura colitur tanquam Deus et loco Dei, et oritur *idolatria*: vel ab ipsa creatura tanquam a Deo petitur rerum occultarum cognitio, et est *divinatio*: vel demum aliquod ab ea imploratur auxilium, et est *vana observantia*. Quæ omnia natura sua mortalia sunt; cum gravem Deo irrogent irreverentiam tribuendo creaturæ quod Deo soli debent.

2. Ex parte *modi* potest cultus ipse vel falsus esse, vel turpis, vel superfluus. *Falsus*, si quid falsi significet, v. g., si quis ingeretur cæremoniis Judaicis, quæ Christum venturum significabant. *Turpis*, si quædam contineat Deo injuriosa, v. g., si quis suis in precibus induceret verba inhonesta et contumeliosa. *Superfluus*, si nihil conferat ad verum Dei cultum, uti si quis non vellet Missam audire, vel communionem suscipere, nisi a tali Sacerdote : quæ ultima species, secluso scandalo, ordinarie venialis tantum censetur; quia materia levis est, et potius mera simplicitas, quam positiva irreverentia. Aliae vero semper mortales sunt; quia graviter repugnant cultui divino, qui sola veritate immititur (T).

312. Ex Constitutione *Omnipotens* Gregorii XV malefici et sortilegi cum diabolo pactum facientes, a fideque apostatantes et alios ledentes, sunt denuntiandi. Quod item valet de omnibus superstitionis, si operentur cum conscientia peccati : et si haeresis suspicionem tribuant¹. Ex Decreto autem sacræ Inquisitionis approbat² die 5 aug. 1745 a Benedicto XIV, Sacerdotes Sacrificio ad sortilegia abutentes præter penas jam statutas contra sacrilegos, perpetuam inhabilitatem incurront ad Missam celebrandam : que tamen inhabilitas non incurritur, nisi accidente declaratione saltem criminis².

¹ Superstitiones hanc suspicionem tribuant « cum sunt factæ cum pacto aut invocatione expressa demonis, aut eum adorando, aut certos Psalmos aut preces recitando, quibus videtur in auxilium invocari ille : aut hostiis consecratis ; Chrismate, aut Oleo sancto abutendo: aut si illas ex professo docuerint vel docti fuerint, aut si effectum consecræ sint. » Ita S. Alphonsus, *Homo Apost.*, tract. XIII, n. 78.

² Ita S. Pénitentiaria 10 febr. 1785, referente Pavone. — V. Liguori. *Op. Mor.*, l. VI, n. 705.

Art. I. — De idolatria et divinatione.

313. Q. 1. Quid est idolatria, quotuplex et quale peccatum?

R. ad 1 : Idolatria definiri solet : *Cultus divinus creaturæ exhibitus, quo nempe creatura tamquam Deus habetur et adoratur*¹. Dicta est ab *idolo* simulacro, et *latria* cultu.

R. ad 2 : Idolatria triplex est : *Perfecta, imperfecta et simulata*. Perfecta creaturem desert divinum honorem falso putans, eam esse Deum. Imperfecta desert quidem creaturem honorem divinum, sed externum vel ex mera animi cupiditate vel ex odio veri Dei, utique sciens illam divinitatem carere : *hæc omnium est gravissima ob adeo pravam voluntatem*. Simulata honorem illum creaturem exhibit solo metu mortis, uti Christianis quibusdam accedit tempore persecutionum.

R. ad 3 : *Est* idolatria scelus profecto atrocissimum, quod sic ostendit Angelicus : *Sicut enim in terrena Republica gravissimum esse videtur, quod aliquis honorem regium alteri impendat, quam vero Regi;... ita in peccatis quæ contra Deum committuntur, quæ tamen sunt maxima, gravissimum esse videtur, quod aliquis honorem divinum creaturem impendat, quia quantum est in se, facit alium Deum in mundo*². Unde merito a S. Gregorio Nazianzeno ea vocatur *extremum et primum malorum*³; quod quidem primo hoc Decalogi præcepto prohibetur : *Non habebis deos alienos coram me*.

314. Q. 2. Quid est divinatio?

R. Divinatio (quasi *divina actio*, vel *divina notio*) est tacita vel expressa dæmonis invocatio ad cognoscendus res futuras vel occultas. Dicitur tacita vel expressa; quia dupli modo fieri potest : vel adhibendo ad dæmonis opem implorandum media quædam ex se inutilia et inefficacia, et dicitur ta-

¹ Hæc est *formalis*; datur etiam idolatria *practica*: « Nempe quisquis libidini, vel avaritia, vel cuivis alio vitiœ indulget, hoc ipso a Deo avulsus vitam et vires suas turpissimo idolo impedit : quamobrem S. Paulus avaritiam diserte *simulacrorum servitutem* nominat. Col. iii, v. » Staph, §174.

² 2, 2, q. 94, a. 5. — ³ Orat. xxxviii.

cita⁴ : vel illud dæmonis auxilium expresse invocando, et dicitur *expressa*.

Variae sunt divinationis species, quas enumerat et damnat Sextus V celebri Bulla *Cæli et terræ* anno 1586, et Urbanus VIII anno 1631. En præcipuis : 1. est *pythonismus*, cum nempe dæmon alicujus viri vel feminæ corpus occupans vocesque illinc emittens, futura prænuntiat aut occulta patefacit ; 2. *oraculum*, cum consultus dæmon in simulacris delitescens respondet ; 3. *vaticinium*, cum dæmon ad futura et occulta significanda utitur opera pseudo-prophetarum, sive falsis vel ambiguis suis responsis plebeculam incautam ludificatur ; 4. *aruspiciū*, cum spirantia immolatarum pecudum viscera consulendo futura aperire præsumunt aruspices. Dicitur *augurium*, cum ex avium garritu ; *auspiciū*, cum ex eorum pastu, volatu et situ futurorum prædictionem enituntur deducere ; 5. *necromantia*, quando dæmones per mortuos, vel per revocatos ad vitam sua ferunt eloquia ; 6. *chiro-mantia*, cum alieni inspecta manus dexteræ vel sinistram palma, prædictitur tota ejus vita series ; 7. *astrologia judiciaria*, qua ex siderum motu quidam putant futura etiam libere *contingentia* vaticinari se posse ; 8. *sortilegium*, cum futurorum et oculorum manifestatio a sorte, v. g. taxillorum jactu, deducitur ; 9. *prestigium*, cum dæmon apparitionibus oculos perstringit ; 10. *physiognomia*, si ex lineamentis vultus ; *omen*, si ex aliquo casu ; *oniromantia*, si per somnia ; *geomantia*, si per figuram in terra ; *hydromantia*, si per figuram in aqua ; *aeromantia*, si per aerem ; tandem *pyromantia*, si ex igne quis divinare præsumat, etc.

Quæ omnia ex genere suo *mortalia* sunt ; societas enim cum dæmonie est magnus Dei contemptus, cum ei dæmon sit perpetuus hostis. Hinc Apostolus : *Nolo vos socios fieri demoniorum*⁵. Omnes tamen hæc species materialiter tantum inter se distinguntur ; cum unum terminum habeant, et media diversa specialiter in mores non influant. Una excipitur *expressa* dæmonis invocatio quæ in Confessione est aprienda ; cum sèpè adjuncta habeat alia peccata, v. g. hæresim, dæmonis adorationem, ac maxime scandalum.

315. Q. 3. Quid de mortuorum apparitionibus?

R. Certum est mortuorum apparitiones esse possibles,

⁴ Cum enim talis rerum cognitio a Deo haberi nequeat, qui media iniuria non instituit ; neque ab Angelis, qui illis non utuntur, sequitur prædictam oculorum notitiam a dæmone expectari, qui in his se immiscet, ut homines ad cultum sui trahat.

⁵ I Cor. x. — V. Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v^o Supersticio.

Deo volente; cum bene possit suscitare qui potuit creare, et plurimas genuina historia enarret: unde dicimus, eas non esse tam facile irrisio[n]ibus et contemptu excipiendas, uti quibusdam familiare est. Hinc merito D. Augustinus¹: *Magnæ impudentiæ est negare animas identidem e suis sedibus ad nos emitti; cum tot viri sapientes et Deo pleni id ipsum ratione et experimento comprobent suo.* — Non tamen negandum, quod hisce apparitionibus caute admodum fides sit adhibenda, cum innumeræ diffusæ sint hac super re narratiunculae prorsus fabulosæ vel ad timorem incutiendum, vel etiam ad simplices ipsos decipiendos consarcinatae. Qui horum sunt causa, graviter increpandi, uti sunt illi qui ideo magnos strepitus in domibus agunt vel linteo indui per vias noctu apparent: excipe nisi id fiat ex joco, nec inde grave revera damnum timeatur, habita ratione personarum quæ talia spectant.

316. Q. 4. Quid de iis, qui somniis fidem habent?

R. Somnia (imaginariæ nempe apprehensiones, quæ habentur tempore somni) quadrupliciter distinguuntur: 1. naturalia, quæ oriuntur a causis naturalibus, v. g., occupationibus vel temperamento; 2. casualia, quæ oriuntur ex diverso in mente nostra phantasticarum idearum concursu; 3. quæ sunt a Deo, juxta illud: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnum loquar ad illum*²; 4. quæ sunt a dæmone, qui nempe phantasiam commovendo in mente nostra somnia procreat.

His positis dicimus: 1. ex somniis naturalibus superstitionem non est conjicere praesentem corporis valetudinem, vel etiam statum ejusdem futurum; quia inter haec intercedit vera et naturalis connexio. Esset tamen superstitionem inde conjicere futura, libere contingentia; cum haec non nisi a libera ac volubili hominis voluntate proficiantur; 2. ex somniis casualibus est superstitionem futura deducere: quia si casualia, nequeunt esse accommodata ad rem quamlibet

¹ Lib. *De cura pro mortuis*. — V. Vence, *Bible*, Dissert., v. II, Apparition de Samuel à Saül. — Liguori, *Dissert. Theologico-Morali*, Diss. n. n. 49. — Calino, *Quaresimale*, p. III, *Sul purgatorio*.

² Num. xii. — V. Lucius Ferraris, *Bibl.*, etc., v^o *Somnium*.

significandam. At non videretur peccare mortaliter qui ob somnium præcedens omittit vel ponit actionem indifferentem; quia id potius ex quadam animi simplicitate vel nimia timiditate provenire videtur, v. g., si quis omitteret deambulationem, quia somniavit se fore in ea proditorie hoc vel altero die interficiendum; 3. somniis, quæ sunt certo vel probabilius a Deo, tenemur fidem adhibere: cum aliquando ita locuturum se promiserit¹; 4. somniis diabolicis credere est mortale (nisi ignorantia vel simplicitas excusat); cum sit veritatem fundare in mendacio et societatem cum dæmone inire. Hoc sensu dicit Scriptura: *Non augurabimini, nec observabitis somnia*².

317. Sed quomodo (dices) somnia poterunt dignosci, et a se invicem discriminari? En regula: 1. si somnium impellit ad bonum, v. g., ad fugam alicujus peccati, ad actum charitatis, merito a Deo esse censebitur, a quo sunt omnia bona: semper tamen cum magna humilitate et timore; cum diabolus sæpe se transfiguret in Angelum lucis. Aliter erit, si somnium impellit ad malum, vel ad quidpiam imprudens; nam ex operibus dignoscitur vir; 2. pariter si quis post somnum se sentiat alacriorem ad bonum et in proprii offici munera promptiorem, prudenter existimatur somnium esse a Deo. Secus si quis animo perturbatum se sentiat, et minus promptum experietur; 3. si adhuc quoad somni qualitatem dubium remaneat, præstat somnium habere uti immissum a dæmone; quia Deus cum immittit somnia, simul reddit hominem certum, vel quasi certum quod illa ab ipso Deo sint immissa.

318. Q. 5. Quid dicendum de chiromantia et astrologia?

R. ad 1: Multis abhinc sæculis circumvagantur viri atque mulieres, vulgo *bohémiens*: gens est vagabunda, socors, rapax, ferox, quæ ab India vel Ägypto per totam Europam sæculo XV disseminata est. Qui impie jactitant, se bonam vel malam cuiuscumque fortunam vaticinari ex lineamentorum in fronte, in facie, ac presertim in manibus inspectione. Hanc dicimus esse veram speciem divinationis, ideoque rem prorsus nefandam; quæ enim proportio mediorum ad finem?

¹ Act. xi, xvii. — ² Lev. xix. — V. D. Thomas, 2, 2, q. 95, a. 6.

unde graviter peccant qui tam horridam artem exercent, etiam ratione scandali. Qui autem eosdem adeunt manus iis ostendentes, ut bonam vel malam fortunam suam inde ediscant, peccant mortaliter, si firmam eorum dieterii fidem adhibeant, vel grave scandalum prebeant; venialiter vero, si id ob solam curiositatem vel mera ridendi gratia agant, uti communiter solet contingere¹.

319. R. ad 2 : Astrologia seu scientia astrorum, dupliceis est generis : est nempe alia *naturalis*, alia *judiciaria*. Per primam homines ex siderum situ, motu, ortu et occasu vaticinantes praedicunt nonnullos effectus certos, qui nempe ex siderum et planetarum conversionibus, ac cursu necessario consequuntur, uti, v. g., eclipses; nonnullos autem incertos, id est naturales quidem, sed contingentes futuros, uti sunt venti, pluviae, tempestates et similia. Per alteram vero ex iisdem causis vaticinari præsumunt etiam quæ pendent a libera hominum voluntate, v. g., matrimonia, exitia, bella, et paces familiarum et imperiorum, mors principum, etc.

His positis, dicimus : 1. *astrologia naturalis* pro parte, qua prædictit effectus necessarios, non solum licita, sed valde laudabilis est; cum inserviat ad tempora designanda. Pro parte vero, qua prædictit effectus quidem naturales, sed non necessarios, quatenus nempe iis obstarre possunt causæ innumeræ item naturales, licita quidem est, sed plerumque vana, quia nos latet quæ vis sideribus insita sit, quæve potestas; 2. *astrologia judiciaria*, si fiat de persona particulari, etsi tantummodo conjecturaliter, graviter illicita est et superstitionis; quia corpora celestia in libera hominum voluntate nihil omnino queunt, cum necessario moveantur. Unde dicitur in Scripturis : *A signis cœli nolite metuere*² : et Sextus V

¹ V. Bergier, *Dictionnaire, etc.* Append., v^o Bohémien. Hic videndum Cenni, *I misteri subappennini*, ovvero *Lo stregone di Monterolo*, romanzo storico. Napoli, 1856. — V. Ferraris, *Bibliotheca, etc.*, v^o Zingari.

² Jerem. x. — Diximus si fiat de persona particulari; censem enim licitam, si fiat in generali v. g. si pronuntientur bella, seditiones, etc., ex S. Thoma, qui (1 p., q. 415, a. 4) ait : *Plures homines sequuntur passiones, ad quas cooperari possunt corpora cœlestia. Pauci autem sunt qui passionibus resistunt; et ita astrologi, ut in pluribus, vera possunt præ-*

anno 1585 eam damnavit; Urbanus vero VIII anno 1631 prohibuit omnes libros ea de re. Hæc autem scientia, si fundatur in astris ut signis, est sola divinatio; si fundatur in astris ut causis, est etiam hæresis, quia per eam tollitur libertas.

Prædictiones tamen quæ quotannis evulgantur per ephemerides (*almanachs*¹), a nemine, uti superstitione habentur; sed ad summum temeritates, mendacia, vanitates, aut potius mentis joci sane irridendi.

320. Q. 6. *Quid resolvendum de virga divinatoria et sortilegio?*

R. ad 1 : Virga divinatoria (cujus prima mentio facta est, uti aiunt, sæculo XIV) ex corylo est, ac bifurcata. Ea porro, quæ movetur vel non movetur ad merum nutum et intentiōnem ejus, qui illam manu tenet, utuntur ad inveniendos transpositos agrorum limites, homicidas, etc. Quod quidem diabolicum merito dicunt Continuator Tournely, Le Brun aliique; nam sola intentio nihil pro certo conferre potest ad motum physicum : porro virga movetur juxta mentem ferentis, ita ut si ille metalla quærat, non aquam, virga non moveatur si invenit aquam, et ita vicissim. Non tamen negandum, quod etiam naturaliter poterit evenire, ut aliqua virga moveatur ad unam potius partem, quam ad aliam; sicque aliquando inservire possit ad aquas vel metalla detegenda, vi nempe attractionis, ut patet de magnete; sed caveatur, ne quo naturale est, ad superstitionem referatur.

321. R. ad 2 : Nominе *sortilegii* vulgo intelliguntur omnes diabolicae operationes; sed specialius intelligitur divinatio, quæ fit usu sortium. Sortes autem aliæ sunt divisoriæ, aliæ consultoriæ, aliæ divinatoriæ.

1. *Sortes divisoriæ*, quæ adhibentur, v. g., ad componendas lites, utraque parte consentiente, licite sunt, cum nihil contineant superstitionis, sed sint veluti quædam species contractus; et probantur etiam in Scripturis : *Contradictiones dicare et maxime in communi, non autem in speciali.* — V. Liguori, *Op. Mor.*, I. III, n. 10. — Ferraris, *Bibliotheca canonica*, v^o *Astrologia*.

¹ Almanach ducitur a verbis arabibus *al articulus*, et monach supputare (*calculator*).

*comprimit sors, et inter potentes quoque dijudicat*¹. Excipere jure positivo electiones ad prælaturas et beneficia ecclesiastica², quæ a Spiritu sancti inspiratione, ut ait S. Thomas, fieri debent : quod currit etiam de litibus circa eadem beneficia.

2. *Sortes consultoriæ*, quibus inquiritur quid in hac vel illa re sit agendum, nisi eæ fiant divina inspiratione (ut contigit in electione Matthiæ), sunt illicitæ prorsus; quia continent tentationem Dei, ac periculum diabolicæ fraudis³.

3. *Sortes divinatoriæ*, quibus inquiritur per taxillorum projectum rei occultæ vel futuræ cognitio, nullo modo sustinentur; cum neque ex natura sua, neque rerum ceterarum, neque ex Dei aut Ecclesie institutione sortitio hæc ullam vim habeat ad prædictos effectus. Si tamen ad sortem ponendam impellat Deus ipse (quod vix unquam existimari debet), tunc licita erit; sicuti licita fuit Josue, quando ea usus est ad occultum Achan scelus explorandum⁴.

Art. II. — De vana observantia.

322. Q. 1. Quid est vana observantia?

R. Vana observantia in eo consistit, quod quis ad effectum aliquem obtainendum media adhibet vana et inutilia, quæ nempe neque ex natura sua, neque a Deo, neque ab Ecclesie

¹ Prov. xvii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 8.

² C. *Ecclesia*, de sortileg. Sed probabilius censem Salmantenses, Suarez, Sanchez et Layman, hoc tantum vetari, adeo ut si sors usurpetur, electiones sint illicitæ, sed validæ; cum id nullibi declaretur, si excipiatur electio Prælati cum jurisdictione ex e. *Quia propter de elect.*

³ Act. 1. V. *Bible de Vence*, vol. VI, *Dissert.*: Les élections faites par le sort. Hinc illicita est et merito pluribus in Concilio damnata *Sors Sanctorum*, quæ olim erat in usu, in hoc consistens, ut ad aperitionem alicujus libri sancti, vel ad auditionem lectionis sacrae, ex prima sententia occurrente, cognoscatur occultum; vel quid agendum in tali circumstantia. Quæ sors est ad minus vana (nisi accidente Dei inspiratione); cum nullo nitatur fundamento : et in *Constit. Apostolicis* (l. I, c. vii) habetur prohibita tamquam ad idolatriam conducens. — V. Bergier, *Dictionnaire encyclopédique*, etc., v^o Sort. — Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 6.

⁴ Jos. vii. — V. Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v^o Sors.

ad illum effectum ordinata sunt : ita S. Thomas¹. Convenit cum divinatione, eo quod utraque innitatur implorato dæmonis auxilio et pacto inito cum eo. Differt, quia divinatio ordinatur ad cognitionem occultorum, vana autem observantia ad quoscumque obtainendos effectus. — Vana observantia grande peccatum est; tum quia innititur quasi dæmonis pacto (etsi enim non invocetur expresse, æquivalenter invocatur; nam cum rebus vanis se Deus non immisceat, effectus non potest nisi a dæmone expectari); tum quia tribuit honorem divinum creaturæ ab ipsa expectando quod debet attendi a solo Deo. At multoties a mortali excusatur ratione ignorantiae, vel etiam inconsiderationis.

323. Quadruplex est vanæ observantiae species : — 1. si observentur inutilia ad aliquid cognoscendum, dicitur *ars notoria*. Sic peccant stultissimi illi, qui elaboratam potionem sumunt, ut illico docti evadant.

2. Si inutilia observentur ad obtainendam sanitatem, tunc dicitur *observatio sanitatum*. Sic peccant qui nomina ignota certasque inanæ ceremonias usurpant ad animalia nociva fuganda; vel qui amuleta, involucra vel quid simile ideo collo deferunt: cum enim naturaliter non videantur hæc posse tales effectus causare, non assumuntur tamquam curationum causæ, sed quasi signa, quæ pertinent ad tacita pacta cum dæmonie.

3. Si ex consideratione alicujus omnino futile eventus decernatur quid sit futurum, dicitur *observantia eventuum*: esset si quis recusat cum tredecim in mensa sedere, quasi id mortis sit signum (quamvis hoc plerumque valeat excusari, cum nulla huic rei vera adhibeat fides; sed quedam simplex sit ac inanis formido). Non vero superstitionis est observare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, cædendis arboribus, etc., quia hoc non tribuitur dæmoni, sed naturæ. Esset tamen superstitionis aliquos dies faustos et aliquos vero infaustos certo habere, ita ut actiones propriæ inde dirigantur.

4. Si observantia versetur circa corpora varie immutanda, aliosque miros vel noxios effectus producendos, dicitur *magia* vel *maleficium*.

324. Q. 2. Quid est magia, quotuplex et quale peccatum?

R. *Magorum* vocabulo Orientales intelligebant sapientes,

¹ 2, 2, q. 96, a. 1. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 17 et seq. ubi quæstiones plurimas ad proxim pertinentes evolvit. — Ferraris, *Biblioth. canon.*, etc., v^o Supersticio.

eos præsertim, qui astronomiam colebant. Hinc illud : *Ecce magi ab Oriente venerunt Hierosolymam*¹. Postea vero magiæ nomen translatum est ad significandam artem, quæ docet facere opera insolita et mira per causas insolitas. Hæc alia naturalis est, alia superstitionis.

Magia naturalis est *ars operandi mira per causas naturales, sed occultas*, v. g., per operationes astronomicas, arithmeticas, chimicas, opticas, etc. Hæc licita profecto est; cum nihil mali in se complectatur, oriatur a causis mere naturalibus, imo hominum industriad mirifice juvet : modo tamen, ut notat Bouvier, absit deceptio, scandalum, et omnis spiritus superstitionis, etiamsi quædam proferantur verba barbara, sine fide, ad illusionem adstantibus faciendam, et risum facilius excitandum. Hæc vulgo appellatur *la magie blanche*.

Magia superstitionis (vulgo *la magie noire*) est *ars mirabilia producendi opera vires humanas prorsus excedentia ex pacto explicito vel implicito cum diabolo*. Quæ sane mala est et abominosa, divinæ Majestatis læsiva, ac vehementer suspicionem ingerens hæresecos : et hæc ordinarie intelligitur, quando sine alio addito magia nominatur. Quam quidem dari certum est : *Negari non potest*, ait Suarez, *sine errore in fide magos extitisse*. Quis enim ignorat quod de magis Pharaonis legitur in Exodo? quod docet S. Matthæus de Pseudoprophetis, *quia faciunt signa et prodigiæ*? quod tradit Historia sacra de Simone mago, et Historia ecclesiastica de aliis sine numero? Quæ omnia si ex una parte naturaliter explicari nequeunt; ex alia nulla est repugnantia, si fieri credantur ope dæmonis; neque enim repugnat, quod mali spiritus conscientur hominibus. Sane, Deo permittente, nobis die noctuque insidiantur ac circumuent quærentes quem devorent².

¹ Matth. II. — V. Scotti, *Teoremi*, p. II, teor. viii, § 11; et *Catechismo medico*, p. II, c. vii.

² Exod. vii et viii, Matth. xiv, et Act. viii. Maxima quidem est imaginationis vis, ut patet ex noctambulis illis, qui servidis spiritibus abundantes, muscularumque vi excitati in somnis mira faciunt (V. Soave, *Institutioni di logica*, etc. Galuppi, *Elementi di Filosofia*). Quæ tamen talia semper

325. Q. 3. Quid de maleficio?

R. Maleficium est *ars nocendi dæmonis cooperatione*. Differt a magia, quod hæc intendat facere *mira*; illud autem dirigatur ad *noxia*. Maleficium aliud est *amatorium seu phyltrum*, et est *ars diabolica*, quæ vehementer ad libidinem excitat erga determinatam personam, quin tamen libertatem tollat. Aliud *veneficum*, et est ipsa præcise *ars nocendi* alicui variis modis, v. g., morbos suscitando, tempestates producendo, etc. Continet maleficium triplicem malitiam mortalem: contra Religionem, charitatem et justitiam; quia et Deo gravem et proximo irrogat injuriam damnosam. Hinc merito malefici in jure Canonico excommunicantur¹.

326. Quid (quæres) sentiendum de lamiis seu strigibus?

R. Lamiæ dicuntur illæ perdite mulieres, quæ ope dæmonium hominibus insidiantur, noxia quæque contra ipsos molliendo, omni incantationum ac maleficiarum genere. Non ignoramus hisce temporibus plures esse, qui se præjudicis vacuos jactantes affirmare non dubitant, inter aniles fabellas esse amandandum quidquid ab hominibus ope dæmonis peractum referatur. Nos vero licet concedamus non omnia, quæ circumferuntur, esse credenda, cum multa naturaliter bene explicitentur: absit tamen ut ideo doctrinæ veritatem denegemus; nam error est vitium hominis, non veritatis. Imo D. Thomas, qui omnium non solum Theologorum, sed etiam Philosophorum princeps dici debet, jam scripserat hanc opinionem ortum ducere *ex radice infidelitatis sive incredulitatis*; *quia non credunt esse dæmones, nisi in estimatione, vulgi tantum, ut terrores, quos sibi facit homo ex sua estimatione, imputet dæmoni*; et *quia etiam ex imaginatione vehementi aliquæ figuræ apparent in sensu tales, quales homo cogitat, et tunc creduntur dæmones videri*. Sed hæc vera fides repudiatur, per quam Angelos de cœlo cecidisse, et

sunt, quæ ipsi vigiles in usu habent, et humanas vires haud superant; sed magica ars versatur circa incognita omnino, occulta, atque dissita, quæque humanum captum et virtutem omnino vineunt.

4 Decr. II pars, caus. xxv, q. 5, cap. n Si quis ariolos — V. Liguori, Praezius Confess., § 7.

dæmones esse credimus, et ex subtilitate suæ naturæ multa posse, quæ nos non possumus¹ (U).

327. Q. 4. Quid de dæmonis possessione et obsessione?

R. Possessio in eo consistit, ut dæmon corpori humano quodam modo uniatur et in illo et per illud extraordinaria operetur. Quod si dæmon in corpore hominis residere non videatur, sed tantum externe operetur illud variis modis vexando, tunc habetur *obsessio*. — Veras dari *possessiones* et *obsessiones* sine errore in fide negari non potest. Constat ex variis Scripturæ locis. Constat ex perpetua traditione, ac Patrum sensu. Hinc et exorcismos habemus, quorum exercitium testatur Tridentinum semper in usu fuisse apud Ecclesiam². Quæ porro ad sensum metaphoricum haut possunt detorqueri. Neque hæc repugnant; attenta enim dæmonum natura, eorum magna virtute, eorumque per aerem præsentia, fieri certe potest, ut corpora hominum intime pervadant³.

Etsi autem et hodie hac de re exempla non desint, frequenter tamen fuerunt primis Ecclesiæ sœculis; quod quidem fuit, Deo permittente, tum ut ejus gloria manifestaretur, tum ut melius veritas christianæ Religionis innotesceret, etc. (V).

¹ Suppl. q. 58, a. 2. Imo docent Theologi, opiniones istas esse etiam periculosas in se, et valde injuriosas Ecclesiæ catholice: quippe quæ contra lamias sive striges pœnas indixit gravissimas. — V. Perrone, *De Angelis*: app. *de dæmonum cum hominibus commercio*. — Concina, *In 3 Dec. præcept.* — Delrio, *Disquisitionum Magicar.*, libri sex. — Tartarotti, *Del congresso notturno delle lamie*, etc.

² I Reg. xvi; Matth. xvii; Marc. xvi; et Concilium Tridentinum, sess. xxv, c. ii. — V. Klee, *Storia de' dogmi*, t. I, p. 249.

³ Hac in re clarissimum medicinæ professorem Laur. Martini in suis *Elementis medicinæ forensi*, c. iii, audiant scoli: *Nos Ecclesiæ integrum fidem præstamus; iecirco de energamenis non dubitamus*. — It. vid. Forni, *Del mondo degli spiriti e della sua efficacia nell'universo sensibile*. Torino 1851. — Martinet, de Vence, vol. VI, dissert. : *Les obsessions et les possessions du démon*. — It. Scotti, *Dissertat. hac de re*. — Nicolas, *Études philosophiques sur le christianisme*, p. III, c. v, § 5. — Cesari, *Lezioni su Mosè*, lez. vi.

COROLLARIUM. — De Magnetismo, uti vocant, animali, seu Mesmerismo.

328. Q. Quid de Magnetismo animali seu Mesmerismo?

R. Sub fine sœculi decimi octavi (anno 1779) quidam Fridericus Antonius Mesmer medicus Germanicus novos querens curandi modos liberum edidit, in quo contra communes physicorum doctrinas eatenus in Scholis acceptas, tradebat se mirum invenisse remedium variorum morborum in fluido quodam subtilissimo e cunctis animalium corporibus manante, fluxui magnetis simili, quem ideo magnetismum animalem nuncupavit. Qui fluidus transit e corpore magnetizantis in corpus magnetizati.

Magnetismus duo præcipue exhibentur effectus: 1. status somnambulismi, in quo quis usu sensuum destitutus, videt tamen, audit, loquitur et respondeat ad omnia, de quibus interrogatur; 2. mira sui status cognitio et remediorum suo morbo convenientium: nec non, ut aiunt, visio actionum aliorum hominum, etsi longe distantium et similia. Hæc doctrina in Gallia præsertim propagari coepit, et a suo auctore nomen tulit *Schola Mesmeriana*, seu *Magnetismus animalis*, dictus etiam simpliciter *Mesmerismus*. Sed a gravissimis deinde medicis et physicæ professoribus refutata, imo et a diversis Academias expresse damnata tanquam falsa, prorsus insulsa et magis ridiculi ludionis seu histrionis, quam viri medici propria, penitus fere exolevit⁴.

Quid tamen? adhuc ætate nostra *Magnetismus* revixit, primo in Gallia, postea vero in Italia et alibi: imo talibus ac tantis methodis a quibusdam medicis exornatus fuit, ut merito inter Moralistas exortum sit dubium, an Religionis puritati et sanctitati aduersetur; et habendus sit uti species quædam divinationis, aut vanæ observantia, neque? Hæc quæstiō gravis est ac difficillima: Theologi ac medici in tres præcipue sententias abierunt, quas breviter referemus cum Gury.

Prima sententia in omni casu rejicit magnetismum veluti opus diabolicum; miri enim illius effectus neque a Deo, neque a natura esse possunt: 1. non a Deo; quis dixerit Deum ad hominis etiam impii nutum obtemperare, ita ut, eo requirente, ad res adeo prodigiosas immediate concurrat? 2. non a natura; etenim ad effectus

⁴ *Magnétisme animal*: « Principe spécial admis hypothétiquement pour expliquer certains phénomènes qu'on suppose avoir leur siège spécial dans le système nerveux et qui se transmet par le seul effet de la volonté ou par le simple contact d'un corps vivant à un autre. » Ita Marchi, *Dizionario tecnico*, ecc., h. voc. — V. Feller, *Dictionnaire*, etc., v^e *Mesmer*.

magnetismi producendos requiritur voluntas agentis, imo et patientis, saltem prima vice; nulla autem datur proportio naturalis inter actum mere internum voluntatis et res physicas: physica enim semper agit uno modo, debitibus conditionibus positis, et independenter a voluntate humana, ut exemplo fluxus electrici patet; ergo deficiente proportione inter effectum et causam, jam ea causa naturalis censeri nequit, et proinde ab infernali virtute effectus repetendus est. Adde: meri effectus magnetismi videntur omnino naturae nostrae vires superare; non enim intelligitur quomodo magnetizatus licet rufus possit tam multas scientias exemplo sibi comparare, linguis ignotas scire, inspicere intimas magnetizantis cogitationes, proprias et aliorum infirmitates ac congrua remedia, etc., quorum quidem in statu naturali constitutus non amplius recordatur.

Secunda sententia tenet omnes magnetismi effectus a naturae viribus procedere posse. Ratio, quia inesse possunt humanis corporibus effluvia subtilissima, fluxus magnetis instar, quæ in aliorum corpora et mediabitibus organis, in ipsam animam agant; non enim omnes naturæ vires cognoscimus. Nonne effectus similes, qui negari non possunt, in naturali somnambulismo producuntur? somnambuli vident, audiunt et stupenda faciunt, quæ ab ipsis fieri nequeunt in statu vigilie. Nec obstat quod requiratur voluntas magnetizati: non enim ipsa requiritur quatenus facultas mere interna animæ et a corpore independens; sed qua medium ad phantasiam excitandam et corporis subtiles spiritus movendos. Hoc patet exemplo motuum concupiscentiarum, qui sola cogitatione objecti minus casti in organis illico excitantur.

Tertia sententia concedit quidem magnetismum miros quosdam ac naturales effectus naturaliter operari posse; mirifica enim est in variis corporibus virtus et efficacia fluxus naturalis. At multa ex illis, quæ prædicantur, vel inania vel mendaciosa vel diabolica prorsus sunt: *inania*, ut cum magnetismus habetur tanquam mirum inventum ad omnes morbos curandos; quotidiana enim experientia contraria est; *mendaciosa*, ut cum ea quæ latent omnino, magnetizatus divinare prætendit; fraudes enim hac in re intervenire satis hodie notum est, adeo ut magnetismus ad lucrum vel solatium potius, quam ad salutem adhibeatur: denique *diabolica*, ut cum magnetizatus addiscit, si vere addiscit, per scientiam infusam scripturam, litteras, linguas quas penitus ignorat, et cetera similia; hæc enim videntur omnino vires naturæ excedere, nec talia ab ipso somnambulismo efficiuntur.

329. Quidquid sit, etsi, præclusis abusibus, haud sit illicitus magnetismus, ut pluries declaravit S. Sedes, in praxi negari non potest, quod plerumque sit damnandus, cum fere semper interveniat illusio, deceptio, et quod pejus est pessimum scandalum contra morum

honestatem. Ille patet etiam quomodo se gerere debeat Confessarius cum iis, qui magnetizant vel magnetizari sinunt. Seclusis abusibus, id toleret. « En disant qu'un confesseur doit tolérer l'usage du magnétisme (ad rem Card. Gousset, n. 423), nous supposons premièrement que le magnétiseur et le magnétisé sont de bonne foi; qu'ils regardent le magnétisme animal comme un remède naturel et utile; secondement, qu'ils ne se permettent rien ni l'un ni l'autre qui puisse blesser la modestie chrétienne, la vertu; troisièmement, qu'ils renoncent à toute intervention de la part du démon. S'il en était autrement, on ne pourrait absoudre ceux qui ont recours au magnétisme. » Sapienter etiam subdit, magnetismi usum a Confessario neque suadendum neque approbadum, præsertim si inter personas diversi sexus exerceatur; agitur enim de re admodum periculosa: quare si potest, videtur potius usus cum prudentia desuadendus. Certissime hanc professionem sine aliorum scandalo, modestiae læsione, ac maximo sui periculo Ecclesiastici exercere nequeunt; imo nec ita facile, atque innocue possunt experimentis interesse (X).

CAPUT SECUNDUM

DE IRRELIGIOSITATE

330. Irreligiositas est vitium, quod Religionis virtuti adversatur per defectum, quodque tendit ad irreverentiam Deo directe inferendam, vel indirecte in rebus aut personis sacris. Si 1º modo accipitur irreligiositas, ejus species sunt tentatio Dei, perjurium et blasphemia; si 2º modo, ejus species sunt sacrilegium et simonia.

Art. I. — De tentatione Dei, blasphemia et sacrilegio.

331. Q. 1. *Quid est tentatio Dei, quotplex et quale peccatum?*

R. Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis sine justa causa explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, vel aliam perfectionem habeat; tentatio enim in genere idem est ac aliquid explorare, vel de eo experimentum sumere¹.

V. D. Thomas, 2, 2, q. 97, a. 1.

Duplex est: una *explicita sive formalis*; altera *implicita sive interpretativa*.

Tentatio Dei explicita est quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, quidquam facit animo eam explorandi: ut si quis dubitans de aliquo fidei articulo petat a Deo miraculum; vel se ex alta turri dejiciat experturus, an Deus sit potens eum a morte servare.

Tentatio vero Dei implicita est quando quis expresse quidem non dubitat de ulla Dei perfectione, neque intendit directe experimentum de illa suscipere; petit tamen vel facit quod ex natura sua non potest alium in finem referri, quam ad explorandam aliquam Dei perfectionem. Et contingit duplíciter: 1. cum quis sine justa causa aut sine divino instinctu negligit media ordinaria, et a solo Deo temerarie expectat effectum extraordinarium, ut si periculoso morbo affectus respuat omnem medicinam, a solo Deo expectans sanitatem; 2. quando quis sponte ipse sua, absque legitima causa se conjicit in tale periculum, ut nequeat liberari sine Dei miraculo, ut si per Quadragesimam extra specialem Dei instinctum, vellit abstinere se ab omni cibo et potu, expectans a Deo extraordinariam vitæ suæ conservationem.¹

Tentatio Dei est peccatum ex se mortale, quia gravem Deo irrogat irreverentiam. Hinc illud: *Non tentabis Dominum Deum tuum*²: quod currit sive tentatio explicita sit, sive implicita. — De explicita tentatione patet; quia experimentum divinæ perfectionis, quod oritur ex dubio explicito, est explicitus Dei ejusdem contemptus, et opponitur etiam fidei ob dubitationem. De implicita vero tentatione ex eo demonstratur, quod petitio etiam implicita, nempe ut Deus contra ordinem sue Providentiae operetur absque necessitate, cedit evidenter in gravem ipsius injuriam; nam est agere cum Deo uti curiositatum fauctore. Cum tamen nullam dubitationem includat de divinis perfectionibus, ideo non est ei tam inju-

¹ Propter bilius tentatio explicita ab implicita non differt specie, sed eam tantum aggravat; nam sive una sive altera semper dicit experimentum, nihilque diversitatis ponitur in natura rei, nisi magis vel minus. — V. Li-guori, *Op. Mor.*, l. III, n. 32.

² Matth. iv.

riosa uti explicita. Imo aliquando ob ignorantiam, defectum consensus et periculi parvitatem potest esse tantummodo venialis: sic, v. g., venialiter tantum (saltem in sententia complurium) peccaret qui levi laborans infirmitate negliceret remedia naturalia, et sanitatem a Deo sibi expectaret; iste enim non videtur gravem committere inordinationem, cum non vere petat miraculum curiositatis causa.

332. Q. 2. An liceat petere ab ipso Deo miraculum, vel martyrio ultro se offerre?

R. Ad 1: Docent communiter, licere petere a Deo miraculum, quoties adsit utilitas gravis ad nostram aut aliorum salutem, ad Ecclesiæ bonum, vel ad divinam implendam voluntatem; nam tunc non est tentare Deum, sed Dei auxilium expostulare in tempore opportuno. Peccaret tamen qui absolute peteret vel offerret miraculum ad conversionem hæreticorum aut peccatorum, extra casum particularis inspirationis; cum sufficient fidei nostræ testimonia ac ordinaria auxilia¹.

R. Ad 2: Cum D. Thoma: si adest legitima causa, v. g., ad vitandas blasphemias, ad procurandam Dei et fidei gloriam, ad eliminandum in proximo periculum incredulitatis, utique licet martyrio se offerre; cum hoc sit opus maximæ charitatis. — Si secus est, non licet; cum nemo sit vitæ suæ dominus, ut eam prodigere possit ad libitum suum: unde graviter peccat quem non excusat bona fides, aut divina inspiratio, uti in Sanctis compluribus contigisse scimus² (Y).

333. Ex dictis colligere est, quid sit sentiendum de probationibus olim usitatis, quæ vulgo dicebantur *judicia Dei*: quando nempe defiebant testes, varia instituta fuerunt experimenta, quibus subjiciebatur accusatus, v. g. ferrum calidum ferebat, super carbones ardentes gradiebatur, etc.: et si nihil ei accidebat mali, ut innocens habebatur. Hoc illicitum dicimus: est enim tum species divinationis, cum nulla

¹ V. D. Thomas, 2, 2, q. 97, a. 1. — Tridentinum decernit, sess. xxv, *Decreto de invocat. et venerat. Reliq. SS.*, nulla esse admittenda nova miracula, nisi ea recognoscente et approbante Ordinario. Vid. Benedictus XIV, *De Canoniz. SS.*, l. II, c. 1.

² 2, 2, q. 144, a. 3. — Ferraris, *Bibliotheca*, etc., vi^{ta} Martyrium, Miraculum.